

Europeiskt 1900-talsmusikande

Klaus Nathaus och Martin Rempe, red., 2021. *Musicking in twentieth-century Europe. A handbook*. Berlin och Boston: de Gruyter Oldenbourg. 465 s. ISBN 978-3-11-064808-9.

Som titeln antyder spänner denna antologi över ett vitt område, såväl kronologiskt och geografiskt som ämnesmässigt: 1900-talets europeiska musikhistoria. I det inledande kapitlet ges de bestämmningar som anges i bokens titel en vidare precisering. Inte oväntat anknyter "musicking" till Christopher Smalls välkända begrepp och innebär således en fokusering av musik som mänsklig aktivitet snarare än objekt eller abstrakta strukturer. Avgränsningen till det tjugonde århundradet avser inte någon exakt kronologisk gränsdragning, men i motsats till det från den politiska historien välbekanta "korta" 1900-talet – från första världskrigets utbrott till Sovjetunionens upplösning – utgår antologins tidsperspektiv i stället genomgående från tankefiguren "det långa tjugonde århundradet". Detta sträcker sig från senare delen av 1800-talet in i 2000-talet, i det att viktiga teknologiska, sociala, juridiska och konceptuella förutsättningar för 1900-talets musikliv växer fram under loppet av 1800-talet och är fortsatt verksamma in i det nuvarande seklet. Vidare framhålls att "Europa" inte refererar till strikta geografiska avgränsningar; bokens perspektiv innebär att Europa betraktas som "an imagined and experienced space" (s. 5), en konstruktion som "görs" genom mänskliga handlingar, däribland sådana som berör musik.

Antologin ingår i serien *Contemporary European History*, vars fokus genomgående ligger på de mänskliga aktiviteterna som formar historien snarare än på objekt, strukturer och abstrakta kategorier. Redaktörerna framhåller att perspektivet är historikernas snarare än musikvetarens, vilket innebär en fokusering av politik-, social- och ekonomihistoriska aspekter på musiklivet. Vidare eftersträvas en genregränsöverskridande framställning som undviker prioriteringar av vissa musikgenrer på grundval av de estetiskt eller socialt grundade värden som tillskrivs olika genrer. De bidragande författarna tillhör företrädesvis västeuropeiska, samt i några fall nordamerikanska, forskningsmiljöer. Tre skandinaviska forskare medverkar: Morten Michelsen, Ulrik Volgsten och Hans Weisethaunet.

Förutom de båda redaktörernas introducerande kapitel är boken disponerad i sex avsnitt om vardera tre kapitel. De fem första av dessa avhandlar olika aspekter på 1900-talets musik i Europa: skapande av musik ("Originating music"), organisation och styrning av musik

(”Managing music”), musikens mediering, social användning av musik respektive politisk användning av musik. I det avslutande sjätte avsnittet, ”Globalizing music”, breddas perspektivet till olika former av musikalisk interaktion mellan Europa och resten av världen.

Avsnittet om musikkapande innehåller kapitel som behandlar förändringar av kompositionspraktiker, professionella och semiprofessionella yrkesmusikers villkor – spänningen mellan föreställningar om artistisk aktivitet som väsensskild från andra slags arbete och facklig-politisk strävan efter att förbättra musikers arbetsvillkor – respektive amatörmusicerandets organisation och drivkrafter i spänningsfältet mellan politisk styrning från statsmakterna och professionell kommersiell musik som inspirationskälla. Påföljande avsnitt diskuterar organisationen av och syftena bakom statligt stöd till musiklivet, former för privat stöd till musiklivet (mecenatskap) samt musiklivets ekonomiska organisation: arbetstillfällen, biljetthantering, musikförlag och rättigheter respektive ekonomiska aspekter på musik i form av inspelningar eller digitala data.

I avsnittet om musikens mediering avhandlas musikkritik i offentligheten, betydelsen av ljudreproduktionsmediernas utveckling samt musikradion. Påfallande här är hur dominansen av public service-organisationen av musikradio framstår som utmärkande för den europeiska situationen. Avsnittet om musikens sociala användning behandlar olika slags arenor för musikanvändning från privata till offentliga miljöer och hur dessa formats utifrån genus- och generationsdistinktioner, betydelsen av den sociala (par)dansen i det europeiska musiklivet respektive de teknologiska, ekonomiska och sociala förutsättningarna för framväxten av solitärt ensamlyssnande, till skillnad från tidigare former av till övervägande del sociala lyssningssituationer.

Avsnittet om politisk användning av musik avhandlar användning av musik i statlig propaganda och censur riktad mot musik, vidare så kallad ”musical diplomacy”, det vill säga den intentionella användningen av musik i internationella relationer för politiska syften, samt musikens roll i politiska proteströrelser. Kapitlen i det avslutande avsnittet om musikalisk globalisering vidgar perspektivet till relationerna mellan Europa och omvärlden. Här diskuteras hur olika former av utomeuropeisk musik introducerats i Europa genom processer av kulturell appropriering, men också hur den europeiska musiktraditionen spridits utanför Europa genom europeiska organisationsformer och teknologier och därmed, som representation av kulturell modernisering, påverkat förutsättningarna för odlandet av inhemska musiktraditioner i utomeuropeiska länder. I det avslutande kapitlet diskuteras den tilltagande betydelsen av internationella organisationer för forandet av musiklivet i Europa.

Som framgår av denna översikt torde de flesta av de analytiska perspektiv som presenteras i *Musicking in twentieth-century Europe* vara relativt välbekanta för läsare bevandrade i svensk musikforskning, med den framträdande roll musiketnologiska och musiksociologiska infallsvinklar länge spelat inom denna forskning. Mot bakgrund av den dominerande ställning som i tidigare musikforskning tilldelats nationalstaten som en närmast given ram för musikhistoriska undersökningar innebär det paneuropeiska perspektivet med nödvändighet en komparativ infallsvinkel, alltså en jämförelse av förändringstendenser mellan sinsemellan olika men internt relativt homogena nationella situationer. I många av bokens kapitel formuleras en sådan infallsvinkel explicit, medan den i andra mer framstår som en implicit förutsättning för framställningen. De behandlade teman kronologiska, geografiska och kulturella spännvidd, tillsammans med det begränsade utrymme som står till buds för varje enskilt kapitel, medför dock att kapitlen genomgående till stor del har karaktär av fallstudier, utifrån vilka mer eller mindre välgrundade hypoteser formuleras om generella likheter, skillnader och förändringstendenser vilka berör Europa i stort. Påfallande gemensamma drag som framträder som paneuropeiska karakteristika för det ”långa tjugonde århundradet”, till stor del också gemensamma över den gräns mellan olika politiska system som präglar stora delar av detta århundrade, är till exempel industrialisering och med denna sammanhängande

socioekonomiska förändringar, utvecklingen på inspelnings- och etermedieområdet, kommersiella aktörers aktiviteter samt statsmakternas interventioner i form av utbildningsinsatser, politisk styrning och institutionalisering på musiklivets område.

Sammanfattningsvis framstår denna antologi som en uppslagsrik och produktiv samling texter. Boken torde vara väl lämpad som kurslitteratur, i det att den kompletterar nationella historieskrivningar med ansatser till en paneuropeisk musikhistoria; i detta sammanhang kan också nämnas de förslag till vidare läsning som kompletterar varje kapitels referensförteckning. Därutöver utpekar också den också ett flertal områden där behov finns av vidare, mer utförliga komparativa studier av Europas nyare musikhistoria.

Alf Björnberg